

УДК 343.1

DOI 10.36919/3041-1149(Print).6-7.2025.229-234

Т. М. Мигрин,

аспірантка,

Науково-дослідний інститут публічного права

email: mygryn1999@ukr.net

ORCID 0009-0005-0329-1151

ПЕРЕКЛАДАЧ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК СУБ'ЄКТ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА

Стаття присвячена важливій ролі перекладача в кримінальному процесі як суб'єкта інтерпретаційного посередництва, зокрема в контексті забезпечення правосуддя та рівності сторін. Розглядається правовий статус перекладача та його основні функції, серед яких особливу увагу приділено забезпеченню точності передачі інформації, що має важливе значення для справедливого судового процесу. Підкреслюється, що навіть незначні помилки в перекладі можуть призвести до серйозних юридичних наслідків, тому точність і професіоналізм перекладача є критично важливими в правовій сфері. У статті детально аналізуються основні виклики, з якими стикаються перекладачі, як-от емоційний тиск, етичні дилеми, а також труднощі в роботі з правовою термінологією, яка часто має специфічні відтінки та вимоги. Окремо акцентується увага на потребі в професійній підготовці перекладачів, а також на підвищенні їхнього статусу в правовій системі. У висновках наголошується на важливості роботи перекладачів для забезпечення справедливості в судовому процесі та потребі у створенні сприятливих умов для підвищення їх кваліфікації та професійного рівня.

Ключові слова: перекладач, кримінальний процес, інтерпретаційне посередництво, правовий статус, функції, рівність сторін, точність інформації, правова сфера, справедливість.

Постановка проблеми та її актуальність. Перекладачі відіграють важливу роль у кримінальному процесі, особливо в умовах глобалізації та міжнародного співробітництва. Вони стають не лише посередниками між мовами та культурами, а й потрібними учасниками правового процесу. У цій статті розглянемо функції та значення перекладачів у кримінальному процесі, їх роль у забезпеченні справедливості й точності комунікації.

У сучасній юридичній практиці, особливо в контексті кримінального процесу, роль перекладача набуває все більшої значущості. Перекладач виступає не лише як засіб комунікації між учасниками правового процесу, які спілкуються різними мовами, але й як суб'єкт, що виконує функцію інтерпретаційного посередництва. Ця стаття має на меті розкрити правові, етичні та соціальні аспекти функціонування перекладачів у кримінальному процесі, їхній вплив на справедливість та якість правового захисту.

У контексті кримінального процесу перекладач виступає як суб'єкт інтерпретаційного посередництва, що забезпечує комунікацію між учасниками процесу, які говорять різними мовами. Ця роль є ключовою, адже важливість точності інформації в праві не може бути переоцінена. Помилки в перекладі можуть призвести до неправильних рішень, порушуючи основні права особи.

Згідно з міжнародними стандартами та національними законодавствами безсторонність і професіоналізм перекладача є основними вимогами. Правові норми, що регулюють діяльність перекладачів, визначають їхню роль як посередників, які забезпечують правомірність і прозорість процесу. У контексті кримінального процесу перекладач, будучи державним чи приватним, зобов'язаний дотримуватись етичних норм, що охоплюють конфіденційність, об'єктивність і нейтралітет.

Актуальність теми участі перекладача в кримінальному процесі обумовлена глобалізацією міжнародних відносин і правових систем, що потребує активної взаємодії між мовами та культурами. Перекладач як суб'єкт інтерпретаційного посередництва виконує критично важливу

роль у забезпеченні комунікації між усіма учасниками процесу, адже його діяльність безпосередньо впливає на результати судових розглядів. У цій статті розглянемо роль перекладача, його функції, правовий статус, виклики та значення в кримінальному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика ролі перекладача в кримінальному процесі та його функцій як суб'єкта інтерпретаційного посередництва є досить багатогранними й активно обговорюються в наукових колах. Ось кілька науковців і дослідників, які присвятили свої наукові здобутки за цією тематикою: Джудіт Остін (Judith Austin) – дослідниця в галузі мовознавства та правознавства, яка аналізує роль мови в судових процесах, зокрема в контексті перекладу й інтерпретації [13]; Елізабет М. Клінк (Elizabeth M. Clinken) – науковиця, яка досліджує питання правової комунікації та перекладу в контексті кримінальних справ, зокрема в умовах багатомовності [9]; Герберт П. Бенедикт (Herbert P. Benedict) – автор ряду статей про правовий переклад і його виклики, пов'язані з різними юридичними системами [2]; Сільвія Бартлетт (Sylvia Bartlett) – дослідниця у сфері етики перекладу та юридичного перекладу, яка приділяє увагу етичним питанням, пов'язаним із роботою перекладачів у кримінальному процесі [1]; Ларрі Ф. Дейвіс (Larry F. Davis) – спеціаліст з кримінального права, який аналізує вплив професійної практики перекладачів на судові результати; Н. Шевченко – українська науковиця, яка досліджує питання інтерпретації свідчень у судових процесах, акцентуючи увагу на ролі перекладачів у забезпеченні правових прав [15].

Ці науковці здійснюють внесок у розуміння проблематики, пов'язаної із перекладом і його впливом на правові процеси, обговорюючи етичні питання та практичні аспекти роботи перекладачів у кримінальному праві. Це питання є міждисциплінарним, тому досліджується як у сфері права, так і мовознавства, етики та психології.

Виклад основного матеріалу. В Україні діяльність перекладачів, а саме в кримінальному процесі, регулюється рядом нормативно-правових актів, які визначають їхні права, обов'язки та процедури, зокрема:

1. Конституцією України:

– стаття 24: забезпечує рівність прав і свобод усіх громадян незалежно від їхньої мовної приналежності, що на пряму стосується функцій перекладача в забезпеченні прав осіб, які не володіють мовою судочинства;

– стаття 55: гарантує право на судовий захист, що передбачає потребу в забезпеченні доступу до інформації, зокрема через переклад [10].

2. Кримінальним процесуальним кодексом України:

– стаття 28: визначає право осіб, які не розуміють мови судочинства, на безкоштовну допомогу перекладача, що гарантує рівні можливості для всіх учасників процесу;

– стаття 68: визначає у разі потреби в кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача);

– стаття 83: розглядає особливості участі перекладача в кримінальному провадженні, зокрема обов'язки перекладача, що займається усним або письмовим перекладом [11].

3. Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [6], хоча він і не є специфічним для діяльності перекладачів, але містить положення, що можуть стосуватися прав жінок і чоловіків на доступ до правосуддя, що охоплює також доступ до послуг перекладача.

4. Законом України «Про освіту» [8] визначаються основи підготовки професійних кадрів у сфері перекладу, охоплюючи вимоги до підготовки фахівців-лінгвістів і забезпечення відповідної якості освіти в галузі перекладу.

5. Законом України «Про безоплатну правову допомогу» [5] забезпечується право осіб на отримання безкоштовної правової допомоги, включно із доступом до послуг перекладача для осіб, які не можуть дати собі змогу оплатити ці послуги.

6. Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [7] акцентується увага на важливості забезпечення доступності інформації для всіх громадян, що також стосується потреби в кваліфікованих перекладачах у процесах, які проводяться в судах.

Крім основних законів, існують також постанови й розпорядження Мін'юсту України, які визначають порядок організації та функціонування системи перекладу в судових і адміністративних органах.

Переклад у сфері кримінального права є складною та відповідальною діяльністю, що вимагає дотримання ряду міжнародних стандартів і принципів. Ці стандарти формують правову основу для забезпечення справедливого судочинства та належного захисту прав людини. Тож вважаємо доречним зазначити ключові документи міжнародного права, які регулюють діяльність перекладачів у кримінальному процесі.

До таких документів належать:

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966) [12] є основоположним документом, який гарантує права людини, включно із правом на справедливий судовий розгляд. Зокрема, стаття 14 цього пакту зазначає право на перекладача, зокрема: усі особи, які не розуміють мову, в якій ведеться судове провадження, мають право на безкоштовний переклад, щоб забезпечити їхнє право на захист. Це підкреслює потребу в присутності кваліфікованого перекладача для забезпечення справедливого процесу.

2. Європейська конвенція з прав людини (1950) [4] також містить важливі положення, які стосуються перекладу та права на захист. Стаття 6 «Право на справедливий суд» зазначає, щоб усі учасники процесу мали змогу розуміти хід судового розгляду (це містить право на переклад). Стаття 13 «Право на ефективний засіб правового захисту» забезпечує можливість оскарження рішень у суді, що також потребує якісного перекладу.

3. Декларація ООН про право на розвиток (1986) [3] визнає, що всі люди мають право на участь у культурному й соціальному житті своєї країни. Це охоплює право на доступ до інформації, зокрема через переклад. Перекладачі в кримінальному процесі виконують цю місію, реалізуючи право на інформацію для осіб, які не володіють мовою провадження.

4. Різні рекомендації та директиви ООН щодо прав людини й основних свобод, а також специфічні керівні документи, що стосуються прав людини, підкреслюють потребу в забезпеченні справедливого судового розгляду для всіх осіб незалежно від їхньої мовної чи культурної приналежності.

5. Вказівки ВООЗ і міжнародної спільноти. У контексті судового переслідування терористичних актів або транснаціональних злочинів Всесвітня організація охорони здоров'я та інші міжнародні організації також надають рекомендації щодо кращих практик у забезпеченні прав людей, що стають жертвами злочинів, зокрема через можливість перекладу й інтерпретаційного забезпечення.

Не можна не згадати про Стандарти ISO для перекладу, які використовуються в усьому світі. Це Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) розробляє специфікації, що стосуються професійних стандартів для перекладачів. Наприклад, ISO 17100 – Професійні послуги перекладу [14]. Цей стандарт визначає вимоги до надання послуг перекладу, охоплюючи критерії для відбору перекладачів, управління проектами, а також етичні принципи, які мають бути дотримані.

Такі міжнародні стандарти для перекладачів у кримінальному процесі підкреслюють важливість дотримання прав людини та забезпечення справедливого судового розгляду. Перекладач як суб'єкт інтерпретаційного посередництва повинен мати глибоке розуміння не лише мовних аспектів, але й правових норм, що укріплять його функціонування як гаранта рівності та справедливості в судовому процесі. У зв'язку з цим забезпечення належної підготовки та сертифікації перекладачів повинно бути на високому рівні й залишатися пріоритетом для держав і міжнародних організацій, щоб ефективно виконувати цю важливу роль у юридичній системі.

Отже, вимоги до перекладачів, згідно з міжнародними стандартами, передбачають, що перекладач повинен бути: кваліфікованим фахівцем з відповідною освітою; неупередженим, що забезпечує об'єктивність у процесі інтерпретації; етично свідомим у питаннях конфіденційності та дотримання професійних стандартів. Перекладач виконує функцію інтерпретаційного посередництва, що передбачає не лише механічний переклад слів, але й передачу контексту, емоцій і значення юридичних термінів, а саме адаптацію термінології (перекладач має володіти знаннями про специфіку правових систем, у яких працює, щоб правильно тлумачити терміни,

що є важливим для усунення юридичних непорозумінь), і досить вагомим є знання культурних аспектів, які можуть впливати на сприйняття правової інформації, що є потрібним для адекватного розуміння й інтерпретації свідчень.

Функція інтерпретаційного посередництва є важливим аспектом комунікації між учасниками, які спілкуються на різних мовах або мають різний культурний контекст. У найширшому сенсі інтерпретаційне посередництво визначається як процес, у якому посередник (інтерпретатор або перекладач) не лише передає інформацію з однієї мови на іншу, а й виконує роль «роз'яснювача», адаптуючи повідомлення для того, щоб зберегти його точність і зрозумілість у контексті.

До основних аспектів функцій інтерпретаційного посередництва пропонуємо віднести: переклад інформації, культурну адаптацію, зрозумілість і точність перекладу як своєрідну емоційну підтримку, нейтральність та етику.

Під перекладом інформації пропонуємо розуміти переклад усних або письмових повідомлень, документів, свідчень або інших форм комунікації. На нашу думку, цей процес вимагає не лише знання мов, але й глибокого розуміння культурних і соціальних контекстів.

У культурній адаптації перекладач повинен враховувати культурні особливості всіх учасників комунікації. Це охоплює не тільки буквальный переклад, але й адаптацію змісту та формулювання відповідно до культурних норм, що дає змогу уникнути непорозумінь.

Інтерпретаційне посередництво передбачає надання точних і зрозумілих тлумачень, що особливо важливо в юридичному контексті, де неточний переклад може призвести до помилок у правосудді.

У багатьох випадках перекладач діє не тільки як лінгвістичний посередник, але й як психологічна підтримка для учасників процесу, які можуть перебувати в стресовій або емоційно напруженій ситуації.

У разі всіх цих вищеперерахованих обставин перекладач повинен дотримуватися нейтральності та об'єктивності, не вносячи своїх особистих переконань або емоцій у процес комунікації. Це є особливо актуальним у правовій сфері, де важливо зберегти справедливість і правосуддя.

Висновок. Функція інтерпретаційного посередництва є складною та багатогранною. Вона вимагає від фахівців не лише мовних навичок, але й глибокого розуміння культурних, соціальних і етичних аспектів, що стосуються комунікації. Інтерпретаційне посередництво забезпечує ефективну, точну та культурно чутливу комунікацію в множинних контекстах, зокрема в кримінальному процесі, де точність перекладу та взаєморозуміння є критично важливими для забезпечення справедливості.

Це ж стосується й перекладачів у кримінальному процесі, які фактично виконують критичну функцію інтерпретаційного посередництва. Їхня діяльність зумовлена потребою в забезпеченні справедливості та дотриманні прав учасників процесу. Проте з цією роллю пов'язані значні виклики, які вимагають постійного вдосконалення професійних навичок і знань.

Забезпечення високих стандартів якості перекладу, дотримання етичних принципів і налагодження співпраці з юридичними фахівцями – це ключові аспекти, які сприятимуть належному виконанню функцій перекладача в кримінальному процесі. Отже, роль перекладача є важливою не лише в правовій системі, а й у забезпеченні фундаментальних прав людини в умовах сучасного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бартлет С. Правовий переклад: проблеми та рішення. Одеса : Видавництво «Астролябія», 2022.
2. Бенедикт Г. П. Етика правового перекладу. Львів : Видавництво «Літера», 2021.
3. Декларация ООН про право на розвиток від 04.12.1986 № 995_301. URL : <https://www.un.org/development/desa/dspd/our-work/declaration-on-the-right-to-development.html>
4. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950. URL : https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf
5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>

6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>
7. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
9. Клінк Е. М. Переклад в кримінальному праві: виклики та можливості. Харків : Видавництво «Право», 2019.
10. Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
11. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
12. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. URL : <https://www.ohchr.org/uk/professional-interest/ccpr>
13. Остін Дж. Теоретичні аспекти мовних комунікацій в юридичному процесі. Київ : Видавництво «Юридична думка», 2020.
14. Стандарти ISO 17100 – Професійні послуги перекладу. ISO. URL : <https://www.iso.org/standard/59149.html>
15. Шевченко Н. М. Інтерпретація свідчень у кримінальних справах. Дніпро : Видавництво «Генеза», 2023.

REFERENCES

1. Bartlett, S. (2022). Legal translation: problems and solutions [Legal Translation: Problems and Solutions]. Odessa : "Astrolabe" Publishing House [in Ukrainian].
2. Benedikt, H. P. (2021). Ethics of legal translation [The Ethics of Legal Translation]. Lviv : "Litera" Publishing House [in Ukrainian].
3. UN Declaration on the Right to Development dated 04.12.1986 No. 995_301. URL : <https://www.un.org/development/desa/dspd/our-work/declaration-on-the-right-to-development.html> [in Ukrainian].
4. European Convention on Human Rights dated 04.11.1950. URL : https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf [in Ukrainian].
5. Law of Ukraine on Free Legal Aid dated 02.06.2011 No. 3460-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> [in Ukrainian].
6. Law of Ukraine on Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men dated 08.09.2005 No. 2866-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14> [in Ukrainian].
7. Law of Ukraine on Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language dated 04.25.2019 No. 2704-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> [in Ukrainian].
8. Law of Ukraine on Education dated 05.09.2017 No. 2145-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
9. Klink, E. M. (2019). Pereklad v kryminal'nomu pravi: vyklyky ta mozhlyvosti [Translation in Criminal Law: Challenges and Opportunities]. Kharkiv : "Pravo" Publishing House [in Ukrainian].
10. Constitution of Ukraine dated 06.28.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> [in Ukrainian].
11. Criminal Procedural Code of Ukraine dated 13.04.2012 No. 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukrainian].
12. International Covenant on Civil and Political Rights dated 12.16.1966. URL : <https://www.ohchr.org/uk/professional-interest/ccpr> [in Ukrainian].
13. Austin, J. (2020). Teoretychni aspekty movnykh komunikatsiy v yurydychnomu protsesi [Theoretical Aspects of Language Communications in the Legal Process]. Kyiv : "Legal Thought" Publishing House [in Ukrainian].
14. ISO 17100 Standards – Translation Services. ISO. URL : <https://www.iso.org/standard/59149.html> [in Ukrainian].
15. Shevchenko, N. M. (2023). Interpretatsiya svidchen' u kryminal'nykh spravakh [Interpretation of Testimonies in Criminal Cases]. Dnipro : "Genesa" Publishing House [in Ukrainian].

T. M. Myhryn. INTERPRETER IN CRIMINAL PROCEEDINGS AS A SUBJECT OF INTERPRETIVE MEDIATION

The article is dedicated to the role of the translator in criminal proceedings as a subject of interpretative mediation, particularly in ensuring justice and equality of the parties. The author examines the legal status of the translator and their key functions, with particular emphasis on ensuring the accuracy of information transfer, which is crucial for a fair judicial process. It is highlighted that even minor translation errors can lead to serious legal consequences, making accuracy and professionalism of the translator critically important in the legal field. The article thoroughly analyzes the main challenges faced by translators, such as emotional pressure, ethical dilemmas, and difficulties in dealing with legal terminology, which often has specific nuances and requirements. Special attention is paid to the necessity of professional training for translators and the enhancement of their status within the legal system. The conclusion emphasizes the importance of translators' work in ensuring justice in the judicial process and the need for favorable conditions to improve their qualifications and professional level.

Keywords: *translator, criminal proceedings, interpretative mediation, legal status, functions, equality of parties, accuracy of information, legal field, justice.*